

Ткач Варвара Сергіївна

асистент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СУЧАСНИЙ СТАН МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено стан та тенденції розвитку підприємств машинобудівного комплексу країни у 2015-2017 роках. Проведено аналіз обсягу реалізованої продукції, експорту, фінансових результатів діяльності підприємств машинобудування. Визначено місце та роль машинобудування серед інших галузей економіки; виявлено основні проблеми та визначено перспективи розвитку галузі.

Ключові слова: машинобудівна галузь, підприємство, потенціал, обсяги реалізації, продукція, індекс, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. До найважливіших галузей промисловості усіх розвинених країн належить машинобудування, воно має вплив на ефективність і продуктивність всіх сфер економіки, адже займається виробництвом машин та устаткування, які забезпечують виробництво товарів і послуг підприємствами інших галузей, стимулюючи тим самим їхній розвиток. Саме в цій галузі закладається база для зростання продуктивності праці, створюються засоби виробництва, фактори, які сприяють збереженню енергетичних ресурсів, зниженню матеріаломісткості та підвищенню якості продукції. Тому дослідження стану та тенденцій розвитку машинобудівного комплексу, виявлення проблем та визначення перспектив вважаємо актуальним і своєчасним, бо

Україна має великий потенціал щоб займати провідне місце серед країн світу у сфері машинобудування, та в першу чергу забезпечувати власне виробництво власним устаткуванням, технологіями та комплектуючими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стану машинобудування України присвячені публікації таких науковців, як Т. М. Чумакової [3], Н. В. Васюка, В. П. Полуянова, В. Н. Парсяка, Н.Ткачової [2], всі ці автори проводили аналіз діяльності машинобудівних підприємств до 2016 року. Шляхам виходу з кризи підприємств машинобудування присвячено роботи М. К. Колісника, К. Е.Сміха. Питання оцінки діяльності машинобудівного комплексу України розглянуто в роботах О. Дальніченко, В. Іванишина, І.М. Манасенко [4].

Мета статті. Дослідити сучасний стан машинобудівного комплексу України. Визначити роль та місце машинобудування в економіці країни. Простежити за змінами кількісних показників діяльності машинобудівних підприємств країни. Виявити основні негативні моменти, проблеми та визначити перспективи розвитку цієї галузі.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні машинобудування розглядається як найбільший комплекс, від діяльності якого залежить конкурентоспроможність товарів і послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Машинобудівний комплекс України, а саме сільськогосподарське машинобудування наразі є однією з стратегічних галузей в економіці. Частка машинобудування у загальному обсязі реалізованої промислової продукції у 2016 році склала 8,74% [розраховано автором за [1]]. В економічно розвинених країнах частка машинобудівних підприємств складає від 30 до 50% загального обсягу випуску промислової продукції: у Німеччині – 53,6%, Японії – 51,5%, Англії – 39,6%, Італії – 36,4%, Китаї – 35,2%. Частка продукції машинобудування у ВВП країн Євросоюзу складає 36-45%, у США – 40%, у Росії машинобудування забезпечує 18% ВВП [2, с. 139].

Машинобудівний комплекс України має доволі розгалужену структуру (рис. 1.), та складається з чотирьох галузей: важкого, загального, середнього та точного машинобудування.

Структура машинобудування			
Важке	Загальне	Середнє	Точне
➤ Гірнично-шахтне ➤ Металургійне ➤ Енергетичне	➤ Залізничне ➤ Суднобудування ➤ Авіаційне ➤ Ракетно-космічне ➤ Виробництво обладнання для інших галузей	➤ Автомобілебудування ➤ Тракторобудування ➤ Верстатобудування ➤ Робототехніка ➤ Інструментальна промисловість ➤ Виробництво обладнання для легкої промисловості ➤ Виробництво обладнання для харчової промисловості ➤ Промисловість побутових приладів і машин	➤ Приладобудування ➤ Електротехнічне ➤ Радіотехнічне ➤ й електронне

Рис. 1. Структура машинобудівного комплексу України

Аналізуючи структуру машинобудівної галузі за територіальною ознакою, необхідно визначити основні центри машинобудівної галузі України – це Харківська і Київська області та місто Київ, Донецька та Дніпропетровська області, вони складають 19%, 18% 9% та 7% відповідно.

Із початком конфлікту на Донбасі більшість підприємств машинобудування або ж взагалі припинили виробництво або частково чи повністю вивезено на територію Росії. Стаханівський вагонобудівний завод (єдине підприємство в Україні, яке може виробляти транспортні системи, розроблені для перевезення залізницею надпотужних силових трансформаторів та відпрацьованого ядерного палива з АЕС); ВАТ «Ясинуватський машинобудівний завод» (провідний виробник унікальної шахтної прохідницької техніки для більш ніж 30 країн світу, з її устаткуванням будується метрополітен у Празі і Санкт-Петербурзі); Лутугинський науково-виробничий валковий комбінат (робочі чавунні

валки для прокатних станів гарячої прокатки, валки для млинів усіх типів, валки для гумотехнічної, паперової та інших галузей промисловості, які поставлялися в Пакистан, Індію, Угорщину, Болгарію, Македонію та Єгипет); завод «Юність» Краснодон-Луганськ (радіотехніка та радіоелектроніка, вироби для ракетобудівної й аерокосмічної галузей, автореле, малогабаритні трансформатори, які продавалися переважно російським оборонним і космічним підприємствам) [5] У зв'язку з цим обсяг продукції машинобудування в 2015 році скоротився на 14,6 % і склав всього чверть від обсягів реалізації 2013 року [1], що стало найглибшим спадом виробництва за останнє десятиріччя. Автором у [6] було досліджено, що перші шість місяців 2015 року підприємства машинобудування закінчили роботи зі збитком на суму 10125,1 млн. грн., майже 40% з існуючих на той момент підприємств були збитковими. На сьогодні вже можна констатувати поступове збільшення обсягів реалізованої продукції, та за 11 місяців 2017 року частка продукції машинобудування у % до всієї реалізованої продукції склала вже 6,8%, що на 0,7% більше за весь 2016 рік та на 0,3% більше за 2015 рік. В таблиці 1. наведено обсяги реалізованої продукції за видами діяльності у 2015-2017 роках.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2015-2017 роках¹, млн. грн [1]

Вид діяльності	2015		2016		2017	
	Обсяг реалізованої промислової продукції	у % до всієї реалізованої продукції	Обсяг реалізованої промислової продукції	у % до всієї реалізованої продукції	Обсяг реалізованої промислової продукції	у % до всієї реалізованої продукції
Промисловість	1776603,7	100,0	2158030	100,0	2153031,3	100,0
Машинобудування	115261,7	6,5	131351,8	6,1	150417,0	6,98
Виробництво машин та устаткування	41998,0	2,4	50105,3	2,3	51121,9	2,38

Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	8772,9	0,5	12366,1	0,6	10661,9	0,5
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	40452,3	2,3	42285,8	2,0	59599,3	2,76
Виробництво електричного устаткування	24038,5	1,3	26594,6	1,2	29033,9	1,35

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Як бачимо з наведених даних найбільш стабільне зростання реалізації автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів з 2,0% у 2016 р. до 2,76% у 2017р. У кількісному виразі можна проаналізувати виробництво наступним чином: з початку 2017р. вироблено 234 тис. машин пральних та машин для сушіння одягу побутових, що свідчить про спад виробництва майже на 40%, адже Україна все частіше продає комплектуючі, а у країнах ЄС вже збирають пральні машини. Так само зросло виробництво продукції на експорт – кабелів та проводів на 12%. Позитивним фактором зростання виробництва є випуск 4,2 тис. тракторів для сільського та лісового господарства, 829 верстатів для оброблення деревини, корка, кістки, ебоніту, твердих пластмас і матеріалів твердих подібних, 5,1 тис. валків до прокатних станів, 687 засобів автотранспортних для перевезення 10 і більше осіб, 20,4 тис. причепів та напівпричепів для перевезення вантажів, 4,8 тис. вагонів вантажних та вагонів-платформ, залізничних або трамвайних, несамохідних. [1]. Виробництво автотранспортних засобів в Україні в січні-березні поточного року порівняно з аналогічним періодом 2016 року зросло на 86% - до 1443 одиниць. Виробництво автотранспорту в 2016 році порівняно з 2015 роком скоротилося на 36% - до 5,2 тисячі одиниць [5].

Далі проведемо порівняльний аналіз індексів промислової продукції машинобудування за видами діяльності у відсотках до попереднього року за даними Державної служби статистики України. У січні-жовтні 2017р.

порівняно із січнем–жовтнем 2016р. індекс промислової продукції становив 99,8%. У машинобудуванні, крім ремонту і монтажу машин і устаткування, індекс промислової продукції становив 106,8%, у т.ч. у виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – 108,8%, електричного устаткування – 98,3%, машин і устаткування загального призначення – 91,7%, для сільського та лісового господарства – 105%, для металургії – 106,6%, для добувної промисловості та будівництва – 127,1%, виробництві інших машин і устаткування загального призначення – 114,6%, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів – 111,6%, залізничних локомотивів і рухомого складу – 218,2%.

Таблиця 2

Індекси промислової продукції за основними видами діяльності за 2015-2017 роки

(відсотків до попереднього року) [1]

Вид діяльності	2015	2016	Листопад 2017р. до листопада 2016р.
Машинобудування, крім ремонту та монтажу машин і устаткування	85,9	102,0	103,6
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	71,3	124,2	72,8
Виробництво електричного устаткування	89,8	100,9	91,9
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	87,5	102,3	100,5
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	85,0	98,4	123,9

З табл. 2 ми бачимо знов ж таки приріст саме у галузі виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів, майже на 24% у порівнянні з 2016 роком. І це дані лише на листопад 2017 року. За [5] в листопаді 2017 року на українських заводах було вироблено 1014 автотранспортних засобів, що на 15,6% більше

результату торішнього листопада, і на 7,4% перевищує жовтневий показник цього року. Легкових автомобілів в листопаді було випущено 895 шт., що на 7,2% більше показників жовтня та на 15,2% більше показників листопада минулого року. Найбільше у звітний період виготовив автомобілів завод "Єврокар", що спеціалізується на виготовленні легкових автомобілів марки ŠKODA. В листопаді з конвеєру автозаводу зішло 735 автомобілів, для порівняння у жовтні цей показник складав 477 легкових авто. Розвиток вітчизняного машинобудування має супроводжуватися значним ступенем локалізації виробництва, коли більшість технологічних процесів та деталей концентруються та виробляються саме в Україні.

Одним з найважливіших напрямків розвитку машинобудування на сьогодні є забезпечення виробництва конкурентоспроможної кінцевої (готової продукції як власних галузей, так і галузей реального сектора економіки). Формуванню конкурентних переваг вітчизняних машинобудівних підприємств заважає низький рівень інноваційної активності. Кількість інновацій на промислових підприємствах у порівнянні з розвиненими країнами залишається занадто низькою. Фінансування інноваційної діяльності галузі відбувається переважно за рахунок власних коштів підприємств і кредитів. За відсутності фінансування інновацій в нашій країні відсутні високотехнологічні галузі, такі як: ІТ-індустрія, виробництво складної медичної техніки, багатьох приладів для наукових досліджень і сучасних легкових автомобілів. З 137 країн Україна посіла 81-е місце в щорічному рейтингу глобальної конкурентоспроможності. У порівнянні з минулим роком Україна піднялася на чотири позиції. Тож маємо надії і на подальший вихід з кризи.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що частка машинобудівної галузі України у загальній структурі реалізованої продукції є досить невеликою і потребує збільшення. Українські підприємства мають перспективи та бажання розвитку, пов'язані із

розширенням та відкриттям світового ринку, можливостями впровадження сучасних методів управління, а також реалізацією інноваційних технологій та досягнень вітчизняних науковців. Одним з варіантів вирішенні цієї проблеми є підвищення ефективності діяльності машинобудівних підприємств за рахунок оновлення технологічної бази. Для цього потрібна як підтримка держави, так і залучення інвестицій. Задля забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товарів потрібно введення інноваційних процесів на підприємстві та нових систем управління.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
2. Ткачова Н. П. Машинобудування України: сучасний стан та перспективи розвитку конкурентних переваг / Н. П. Ткачова. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – № 25. – С. 138-150.
3. Чумакова Т. М. Аналіз сучасного стану машинобудівного комплексу України [Електронний ресурс] / Т. М. Чумакова. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
4. Манаєнко І.М., Савченко О.В. Активізація зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств - Збірник наукових праць "Сучасні підходи до управління підприємством", №1. – 2016. – С. 65-76.
5. Автовиробництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/uk/avtoproizvodstvo-v-noyabre-4>
6. Машинобудування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.05447.com.ua/news/1096812/aki-pidpriemstva-rosia-vivezla-z-okupovanih-luganskoi-ta-doneckoi-oblastej>
7. Ткач В.С. Визначення конкурентних переваг машинобудівного підприємства на засадах забезпечення розвитку його управлінського

потенціалу Збірник тез доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Глобалізація напрямів формування промислового потенціалу в умовах постіндустріальних трансформацій», Київ, 2016.